

სოფლის სამღურავი თეიმურაზ პირველის
შემოქმედებაში¹

აღორძინების ეპოქის მეფე-პოეტა და სხვა მოღვაწეთა შემოქმედებაში ღრმად აისახება პირადი მწუხარება, რაც წუთისოფლის გაუტანლობასთან მჭიდრო კავშირშია განსახილველი. ეს ყოველივე კი ფილოსოფიურ-რელიგიურ განსჯა-განხილვას მოითხოვს, რადგან აქ კარგად იკვეთება ამქვეყნიურობის, იმავე წუთისოფლისა, და იმქვეყნიურობის, ანუ მარადიული სამყაროს ერთიანობაში წარმოდგენა (ყველა რელიგია ასე განიხილავს სიკვდილისა და სიცოცხლის ურთიერთობის პრობლემას). მათ ნააზრევში ამქვეყნიური ცხოვრება ე. წ. წუთია, წუთისოფელია, წარმავალია და იმედის რწმენა მიმართულია მეორე, ზეციური სამყაროსაკენ.

ე. წ. აღორძინების ეპოქაში ქართული საზოგადოება საშინელმა სასოწარკვეთილებამ მოიცვა (მძიმე პოლიტიკური ვითარება და სხვა), რამაც წარმოშვა უიმედობა, სევდა, სევდამ კი გამოიწვია სიკვდილის სხვაგვარი განცდა... გამოსავალი თეიმურაზ პირველმა მხატვრულ სიტყვაში ჰპოვა. აკი თვითონაც აღნიშნავდა, რომ ამ წუთისოფელში „გასაძლებლად“ წერდა.

ამქვეყნიურ სივრცეში ადამიანის არსებობა განუყრელ კავშირში იმყოფება წუთისოფლის მიერ წამოჭრილ პრობლემებთან, რისი განცდაც მას ყოველთვის აქვს, დამოკიდებულებაც სხვადასხვა მხრით წარმოჩნდება, რის განხორციელებაშიც მხატვრული სიტყვა ეხმარება, რადგან შემოქმედებაში დროის შემოსაზღვრა შეუძლებელია, ამიტომ ბრძოლა ეპიურიულ ფარგლებში მოქცეული ადამიანისა მიმართულია იდეალური სამყაროსაკენ, რათა იპოვოს გამოსავალი და იქ

¹ თეიმურაზ პირველის მთელ შემოქმედებაში დიდი ადგილი ეთმობა სოფლის მღურვის მოტივს, რასაც ჩვენ სამომავლოდ წიგნად გამიზნულ ნაშრომში წარმოვადგენთ ფართო ანალიზით, დაქვინილი იქნება ის პარადიგმები, თანხვედრი ადგილები, რაც აღორძინების ეპოქის შემოქმედებას გასდევს თეიმურაზის შემდეგაც.

ნებ ჰპოვოს კიდევ მისი გადაწყვეტის გზა. თითქოს ამით ცდილობს მედგარი წინააღმდეგობა გაუწიოს წუთისოფელს და სხვა ღირებულებით დატვირთოს, აავსოს არსებობის აბსოლუტური, მარადიული ფასეულობით. ზედროულ განზომილებაში გადატანა მისი ცნობიერებისა ღმერთთან სიახლოვეს ნიშნავს და ეს უმსუბუქებს მატერიალურ, წუთისოფლურ მძიმე განცდებს; მარადიულ გზაზე სვლისას, ანუ პირველხატთან მიახლოებისას არის განჭვრეტილი წუთისოფლის სიბოროტე და აქვე ჩანს გამოსავალი: ცვლილების გზით „იქ“ მაინც იქნება სიკეთე, განსვენება სულიერად, რაც უკომობის იდეას წარმოშობს. ეს კი ქრისტიანობის დამახასიათებელი უცილობელი მხარეა, რადგან ცნობილია, რომ ქრისტიანობამ დროულ, დასახდვრულ, ტკივილით და სევდით სავსე წარმავალ წუთისოფელს საიქიოში გადატანილი მარადიული ცხოვრება დაუპირისპირა და გამოსავლის ძიებისა და უკეთესის დასახვისათვის უპირატესობა მარადიულ სამყოფს მიანიჭა; პოეტს საიქიოსკენ მიპყრობილი მზერა აძლევინებს წუთისოფლის მძიმე ხვედრს, მის წარმავლობის შიშს და მარადიულობის შეგრძნება ნუგეშს ჰგვრის.

რას ნიშნავს საერთოდ „სოფელი“? მივმართოთ ლექსიკონებს. სულხან-საბა ორბელიანი ასე განმარტავს სოფელს: „სოფელი სამ სახედ ითქმის: საუკუნო იგი სოფელი და წუთისოფელი და კაცის ბუნებაც სოფლად ითქმისო. იქვე ნათქვამია: „სოფელი ეწოდების სრულიად საწუთროსა“ (ორბელიანი, 1993: 107). ილია აბულაძის ძველი ქართული ენის ლექსიკონის მიხედვით: „ესე სოფელი წუთისოფელი: „უკუეთუ ამის სოფლისა საშჯელი გედვას“ (I კორ. 5, 4); „სიტკობებაჲ ამის სოფლისაჲ“ მ. ცხ. (აბულაძე, 1973: 401). სოფლის მნიშვნელობას შემდეგნაირად ხსნის საღვთო წერილი: „რამეთუ საწუთო ესე... ხილული ესე საწუთო არს, ხოლო არა ხილული იგი საუკუნო...“ (II კორ. 4, 17-18). „რამეთუ უწყით, ვითარმედ, უკეთუ ქუჭყნიერი ესე სახლი ჩუჭნი ჳორცისა დაირღუფს, აღშენებული ღმრთისა მიერ მაქუს ჩუენ, სახლი ხელით უქმნელი საუკუნო ცათა შინა“ (II კორ. 5,1). „რამეთუ სტუმარ და წარმავალ არიან იგინი ქუეყანასა ზედა“ (ებრ. 2, 13).

თეიმურაზ პირველის მთელ შემოქმედებაში, განსაკუთრებით ორიგინალურ საღვთო აზროვნებით აღსავსე ნაწარმოებებში ის აზრია გატარებული, რომ ყველაფერი ამქვეყნიური წარმავალია, დროებითია და ადამიანი მხოლოდ იმქვეყნიურ,

სამუდამო სასუფევლის დამკვიდრებაზე უნდა ზრუნავდეს. ეს კი, პირველ რიგში, მიიღწევა ცოდვათა გაცნობიერებითა და მისი გადაჭრის გზებით, ეს გზა კი რელიგიაში ძეგს. წმ. გრიგოლ ნოსელი ბრძანებს: „...ვითარ შენდობად ცოდვათა მხოლოდსა ღმრთისად არს“ (შდრ.: მარკ. 2, 7; ლუკა, 5, 21). „შეუნდობს უკუე ცოდვათა ღმერთი მამად და აღიღებს ცოდვათა სოფლისათა ძმ ღმერთი (შდრ.: იოან. 1, 29; I იოან. 3, 5) და განსწმედს ცოდვათაგან სული წმიდად ღმერთი...“ (წმ. გრიგოლ ნოსელი, 2006: 36). აქვე შევნიშნავთ, რომ, საზოგადოდ, ეს აზრია ჩაქსოვილი აღორძინების ეპოქის თითქმის ყველა შემოქმედის ნაღვაწში, რამეთუ მათ ერთიანი საფუძვლები გააჩნიათ...

თეიმურაზ პირველი წუთისოფელში მის მიძმე ხვედრს და ცხოვრებას საკუთარ და, საზოგადოდ, კაცის მიერ ჩადენილ ცოდვებში ხედავს, ყოველი ჩადენილი ცოდვა კი დაუსჯელი არ დარჩება. ბევრ შემთხვევაში კი ადამიანი ცოდვებს არ ითავისებს, არ ინანიებს, რის სანაცვლოდ წუთისოფელიც განსაცდელს უმზადებს ადამიანს. „გად თქუნდა, რომელნი იცინით აწ, რამეთუ იგლოვდეთ და სტიროდით“ (ლუკა, 6, 25), – ვკითხულობთ სახარებაში. წმინდა წერილი გვმოდერავს: „მოწყალების გამღებნი და სიძარტლის მყოფელნი სიცოცხლით აღივსებიან. ხოლო ცოდვილნი თავისი თავის მტრები არიან“ (ტობ. 12, 9-10). უფალი ბრძანებს: „ყოველი სიტყუად უქმი, რომელსა იტყოდინ კაცი, მისცენ სიტყუად მისთვის დღესა მას სასჯელისასა, რამეთუ სიტყუათა შენთაგან განჰმართლდე და სიტყუათა შენთაგან დაისაჯო“ (მათ. 12. 36-37). პავლე მოციქულიც გვასწავლის: „ყოველი სიტყუად უშუერი პირით თქუნით ნუ გამოვალნ და საძაგელებად და სიტყუად სიცოფისად გინა ლაღობად“ (ეფ. 4, 29; 5, 4).

თეიმურაზ პირველის შემოქმედებაში აისახა საწუთროსთან და სიკვდილთან ადამიანის დაპირისპირება. ნაჩვენებია წუთისოფლის ყოვლისშემძლებლობა საწუთროს უდიდესი როლი აკისრია ადამიანის სამომავლო გზის არჩევასა და დასახვაში. თეიმურაზი „ქეთევანიანის“ ერთ-ერთ სტროფში, როგორც ცოდვითმოსილი, ამბობს: „... უფროსად ღმერთი აღიდოს, სხვა არვინ შეიწყნაროსა, / უხვებით მისცეს გლახაკთა საუნჯე, შეიწყნაროსა...“ (სტრ. 3, 2-3).

აღნიშნულ სტრიქონებში იკვეთება შიში გარდაცვალების შემდეგ საშინელი მსჯავრისა, ამიტომ გამოსავლად შეფე-

პოეტს ამქვეყნადვე სიკეთის („მოწყალების“) კეთება მიაჩნია, მსგავსად შოთა რუსთველისა, რომლის ღრმა აზროვნება ყურადღებას აპყრობდა გარდაცვლილის სულის საკეთილდღეოდ გაღებულ მოწყალებაზე: „მაქვს საქონელი ურიცხვი... / ნურა ნუ გშურს საქონელი ჩემი ჩემთვის წასაგებლად“ (814, 1) (შოთა რუსთველი, 1966). აგრეთვე დავით გურამიშვილის მიერ დასახულია „სულის საგზალი“ (გურამიშვილი, 1955).

თეიმურაზ პირველის ზემოთ დასახელებულ იმავე სტროფში ვკითხულობთ: „უკმოერიდოს სოფელსა, არად არ შეიწყნაროსა“ (სტრ. 3,4). სოფელი საშიშროებად არის დასახული, რადგან „აქვე“, თუ სათნოებებით არ იცხოვრა ადამიანმა, ისე საწუთრო არ მისცემს საშუალებას სამოთხეში მოხვდეს. წუთისოფელთან ჭიდილში, ბუნებრივია, ამოტივტივდება განცდა და სურვილი უკეთესად ცხოვრებისა, რაც გადაწონის სწრაფვას მოსალოდნელი, მარადიულ-უკვდავი სამყაროსკენ – სასუფეველისკენ. ეს თავისთავადი პროცესია, რადგან ადამიანი ხორცისა და სულის ერთიანობაა, განუყოფლობაა, ხოლო ერთის დათრგუნვა, ხორცისადმი უკმაყოფილება მეორისაკენ სწრაფვას განსაზღვრავს და განაპირობებს. მოციქულებრივი სწავლების კვალობაზე: „არა უწყითა, რამეთუ ჳორცნი ეგე თქუენნი ასონი ქრისტესნი არიან? არა უწყითა, რამეთუ ჳორცნი ეგე თქუენნი ტაძარნი თქუენ შორის სულისა წმიდისანი არიან, რომელი ეგე გაქვს ღმრთისაგან“ (კორ. 67, 11-15).

წუთისოფლისაგან წელგაწვეტილი მეფე-პოეტი თეიმურაზი ცდილობს არ დაკარგოს იმედი და იგი ქრისტესთან ერთად წამებული ავაზაკის ბედს შენატრის. ავტორი გულისხმობს ქრისტეს ჯვარცმისას მარჯვენით მყოფ ავაზაკს, რომელმაც სიკვდილის წინ შენდობა მიიღო – ქრისტემ მას მიუტევა და სამოთხეში თავისთან წაყვანას დაჰპირდა. ლუკას სახარებაში ვკითხულობთ: „ეტყოდა იესუს: „მომივსენე მე, უფალო ოდეს მოხვდე სუფევითა შენითა. ხოლო იესუ პრქუა მას: „ამენ გეტყვ შენ: დღეს ჩემ თანა იყო სამოთხესა“ (ლუკ. 23, 42-43) (ქართული ოთხთავის ორი ბოლო რედაქცია, 1978).

ცოდვის დაძლევა ისევ ღმერთის სიყვარულით, საღმრთო შიშითაა შესაძლებელი: „...ხოლო შიში ღმრთისად არს სიწმიდესა თანა. მაშინ უკუეთუ დასაჯო შენ ცოდვაჲ იგი და მისცე ძლევაჲ სიწმიდესა, გიქმნიეს საშჯელი სიმართლისა“ (ბასილი კესარიელი, 1983: 131).

თეიმურაზ პირველი იყო ჭეშმარიტი მამულიშვილი, ძლიერი, შეუპოვარი და, რაც მთავარია, სულიერებით სავსე, რასაც მეტყველებენ მისი კალმით დაწერილი ნაწარმოებები, რომელთაც მკვეთრად გამოხატული წმინდა რელიგიური სულისკვეთება გასდევს. მის შემოქმედებაში ნახავი სახით მოცემულია რელიგიური და საერო ელემენტები; თითქოს გვერდიგვერდ მოთავსებულია ამქვეყნიური, წუთისოფლის სიტკბოებაც და სიმწარეც და იმქვეყნიურობისაკენ სწრაფვაც. ეს გაორებული ტენდენციები მის შემოქმედებაში ნაყოფია იმ უბედურებისა (საზოგადოებრივი, სახელმწიფოებრივი, ოჯახური უბედურება), რომელიც მწარედ აღიბუჭდა მეფე-პოეტის შემოქმედებაში: „რად, სოფელო, სხვა არ დასწვი ჩემებრ, მე მქენ დასადაგე, / გლახ, ლახვარი სასიკვდინე ყველა მე მკარ, დასად აგე; / დამიკარგე ძე, ასული, ძმა არ ვიცი, და სად აგე? / სხვა ნაყოფი მათებრ ტურფა რა აშენე და სად აგე?“ („შედარება გაზაფხულისა და შემოდგომისა“, სტრ. 85, 1-4). იქვე წერს: „მე წამართვი სიცოცხლე და სული, მერმე თვალთა ჩენა“ („შედარება გაზაფხულისა და შემოდგომისა“, სტრ. 87, 1).

თეიმურაზ პირველის მთელ შემოქმედებაში ყურადღება გამახვილებულია წუთისოფლის რაობაზე. მისი აზრით, „წუთისოფელი მუხთალია, უნდო“, „ანაზდად სიკვდილსა მიგცემს“, „ყოველივეს უნუგემო დასასრულია“ („შედარება გაზაფხულისა და შემოდგომისა“, 99-103): „სიკვდილი, გულზე მიწა და ჭლოდები“.

წუთისოფელი ამოუცნობი ფენომენია, ის კაცს „პირველად ამოდ შეიტკობს“... მაგრამ მოულოდნელად „უმუხთლებს, გაუავდების“ („სოფლის სამდურავი“, სტრ. 11). საწუთროს თვისებაა: „ფერობა, ბრუნვა, ჩვენება“ („წამება“, სტრ. 2). ის უკუღმართია, ვერავი, ბოროტი. აბა „გასინჯეთ საქმე სოფლისა, ნებარ ვის გასთავებია?“ („სოფლის სამდურავი“, სტრ. 12). აქვე პოეტი აღნიშნავს: „სოფელს მყოფნო, სოფლის საქმე, გასინჯეთ და გაიგონეთ, / ეს სოფელი მუხთალია, ნუ მიჰყვებით, შეიგონეთ“ („სოფლის სამდურავი“, სტრ. 13). „მაჯამაში“ თეიმურაზი აღნიშნავს, რომ „სოფელი არვის დაინდობს და ღხინს ჭირად შეუცვლის“ („მაჯამა“, VII, 6, 16).

„სოფელმან და ჟამმან კრულმან ღხინი ჩემი განაქარვა“ („მაჯამა“, 4,1), / „ღხინის სანაცვლოდ სოფელმან სულ მატირა და მაზარა“. მისი სიცოცხლე გაბმული წამებაა, თით-

ქოს უწყვეტი ცრემლთა დენაა („მაჯამა“, VIII, 26): „მე ვიდ-
ვრებოდი ცრემლითა, აროდეს ვიყავ დართა“, – წერს მეფე-
პოეტი თეიმურაზ I. იგი გულწრფელად ჩივის: „სრულ გან-
საცდელში დავლიე ჩემნი ჟამნი და დღენია. / სხვას ვისმე
ჩემნი პატიჟნი არცა ვის ამბად სმენია. / თვალთაგან ცრემლი
უწყვეტი ნილოსის მსგავსად მდენია“ („შამიფარვანიანი“, 12,
1-3); „სოფლის სამდურავში“ მეფე-პოეტი წერს: „კრულმან
სოფელმან ჩემი დღე სრულად სიმწარით მანანა“ (სტრ. 20).

თეიმურაზ პირველს გამოსავლად სიკვდილი მიიჩნია, სო-
ფელს ჩამოშორდეს: „სულთა მოშორდი სოფელსა, მუდამ მას
რად დაეგება?“ („სოფლის სამდურავი“, სტრ. 12);

და, გამოსავალი: „ვის სიცოცხლე მწარე ჰქონდეს, - სიკე-
დილი თქვა შოთამ ტკბილად“ („შედარება გაზაფხულისა და
შემოდგომისა“, სტრ. 90,1).

მისი სურვილი კიდევ ასეთია: „ნეტამც ვინმე სიკვდილს
მიმცა“ („მაჯამა“, VII, 16).

ყველაფრის დამწვეხებლად ღმერთს მიიხნევს: „არსისა შე-
მოქმედო, შენგან არი ყოვლიფერი“ („ვარდბულბულიანი“,
სტრ. 1) და „წუთ ღმერთი ვადიდო, ეს დამხსნის ცეცხლთ
დებასა“ („შედარება გაზაფხულისა და შემოდგომისა“, სტრ.
2); მძიმე ეპოქალური პრობლემებით საგსე უიმედო აწმყო
რეალობაში მყოფი მეფე-პოეტი გამოსავლად ღვთიური ჭეშ-
მარიტების გზას ირჩევს, რადგან მიიჩნია, რომ ღმერთის გან-
გებას უნდა დავემორჩილოთ.

საწუთრო გარკვეული ტკივილების არსებობას განაპირო-
ბებს და წარმოშობს ადამიანთა ცხოვრებაში, რაც ასე სიღრ-
მისეულადაა წარმოსახული თეიმურაზის შემოქმედებაში და
ამ ტკივილებით გამოწვეული ტანჯვა წუთისოფელში კიდევ
მეტად მძიმეა, გარკვეული ჭირის ტოლფასი, მაგრამ მის მიერ
ისიც გასივრძელებული და გათავისებულია, რომ ის უნდა
ატაროს როგორც ტვირთი, რომლის შემსუბუქება „იქ“ არის
შესაძლებელი, თუმცა მისი შემსუბუქების საფეხურის დაწყე-
ბა ამ წუთისოფელშივეა შესაძლებელი, რაც, უპირველესად,
განწმენდით, სინანულით და სხვა ბიბლიური სათნოებების
აღსრულების გზით შეიძლება, რომელიც ასამაღლებელი
გზაა ღვთაებასთან საზიარებლად. სულიერი სათნოებებიდან
მის ნაწერებში ჭარბობს ღოცვა, სინანული და სხვა, შეიძ-
ლება ითქვას, მისი შემოქმედება გაჯერებულია რელიგიური
სათნოებების საფანელით, რასაც უპირველეს ადგილს აკუთვ-

ნებს თითოეულ ნაწარმოებში და მათ აღსრულებას უპირველეს მოვალეობად მიიჩნევს. ამჯერად მხოლოდ ერთ-ერთ სტრიქონს დავიმოწმებთ: „ენა ლოცვაზედ დამეშრო, სჯობდა ცუდ მიდ-მოდებასა“ („შედარება გაზაფხულისა და შემოდგომისა“, სტრ. 2,1).

„რამდენადაც მეტად გაიაზრებოდა პიროვნების მიერ საკუთარ არსებაში ღვთაებასთან წილნაყარობა, იმდენად აუცილებელი ხდებოდა ამ ძნელად გასაძლები ტკივილის მოთმენა და დაძლევა“ (რუხაძე, 2001-2002: 21). იმავე მკვლევრის აღნიშვნით, „...ამ ქვეყნის ცვალებადობისა და წუთიერების შეგრძნებით გამოწვეულ ტკივილს ადვილად აყუჩებდა მარადიული ნეტარების შეგრძნება“ (რუხაძე, 2001-2002: 23).

პოემაში „წამება ქეთევან დედოფლისა“ დედოფლის ლოცვის სტრიქონებში, რომელიც აგრეთვე თეიმურაზის ნაფიქრნააზრევია და მისი ტკივილიც არის ჩატეული, ვკითხულობთ: „აქამდის სოფლის ნაბრძოლი ტვირთი ცოდვისა მე კარსა, / აწ ტვირთი შენი სუბუქ არს, სმენაცა შენი მეკარსა, / სარწმუნოებით ვეძიებ, პეტრევე, სამოთხის მე კარსა, / რომე წყალობით გამიღო, ამისთვის ვირეკ მე კარსა“ („წამება“, სტრ. 45, 1-4). პოეტისთვის ღმერთის მიერ მინიჭებული ტვირთი მსუბუქია, ადვილად დასაძლევია, რაც სარწმუნოების დაცვით მიიღწევა, სარწმუნოება კი ადამიანს ეხმარება სამოთხის კარის შეღებაში, რის განსახორციელებლად თანაშემწედ და დამხმარედ პეტრე მოციქულს მოიხმობს.

ადამიანი ამქვეყნიურ სასჯელს არ უნდა შეუშინდეს, სჯობს ღირსეულად მოიქცე, რადგან ეს ქვეყანა ყველაფერს ანადგურებს, ამიტომ სიკეთის ქმნით ცხოვრებაა აუცილებელი. თეიმურაზი აღნიშნავს: „...ყოველნი განველით სოფელსა, არვინ დავრჩებით შინაო“ („მაჯამა“, 1,1); „ვინ დარჩება ქვეყანაზედ? – ბოლო გვიჯობს ასრე რბოლა“ („წამება“, სტრ. 64, 4). „ბოლო რბოლაში“ ავტორი ქეთევანის წამების გზაზე უფლის კვალზე დადგომას გულისხმობს.

სიკეთის აღსრულება, უფლის გზაზე უშურველად დადგომა მძიმე მდგომარეობიდან გამოსავლის ერთ-ერთ მთავარ გზად არის დასახული. წმ. იოანე ოქროპირის სწავლებით, უნდა ვესწრაფოთ იმას, რომ დავიცვათ საკუთარი სული კეთილი საქმის ღვწით და არ წარვწყმდებით, რითაც სიკვდილი უფრო მსუბუქი გვექნება. აქვე ვიტყვით, რომ წუთისოფლის

მდურვის მოტივში ბუნებრივად შემოდის სიკვდილზე² ფიქრი, განსჯა. წმიდა მამა იოანე ოქროპირი გემოძვრავს: „ჰე, ძმანო, ჩემნო, გვედრები თქუნ, რათა მოსწრაფე იყვნეთ დაცვად სულთა თქუნთა და იღუაწოთ საქმჳ კეთილისად, რათა არა იპოვნეთ სულელთა მათ თანა და წარსწყმდეთ. არამედ იქმოდეთ კეთილსა პირველ სიკუდილისა მოწვენამდე“ („მამათა სწავლანი“, 1955: 95).

ამაღელვებელია თეიმურაზ პირველის შემდეგი სტრიქონები: „წერს იტყვის: „ვა, დავემარხე მე სიკვდილისა წინარე, / ტყვექმნილი, შეჭირვებული, ვიგონებ თვალთა წინარე, / ორისაგანვე გარჯილი გუბე მიდგს ცრემლთა, წინ არე. / ტრედო, მიმიძელ სიონად, წამიძელ, შენვე წინ არე“ („წამება“, სტრ. 1-4). აგრეთვე, „მაჯამაში“ „მზე ცუდ მაშვრალობს“ თეიმურაზი წერს: „გლახ, ჩემთა ცრემლთა ნაკადი, ვფიცავ, სოფელსა დაეყო“ (სტრ. 4, 4). თეიმურაზის ამქვეყნადვე დამარხვა-განადგურებას წუთისოფლის შეჭირვებული მდგომარეობა განსახლვრავს, იგი წუთისოფლის მძიმე ხვედრის ტყვეა, ორმაგ ცრემლებს ღვრის – წუთისოფლის და იმ სამყაროს, სულიერი ცხოვრებისას, სადაც ტკივილიც და სიხარულიც ერთად არის განცდილი და მოაზრებული... გამოსავალი ბევრი ცრემლის დენაა, რადგან ის მომასწავებელია სევდის, მწუხარების, სიხარულის, სინანულის და ა. შ., რაც ყველა ერთად წარუძღვება მარადიული, უკვდავი გზისკენ სღვაში, სიონისაკენ – საღვთო სავანისაკენ, ამ ადგილისკენ სავალი გზასავალია, რაშიც შემწედ ტრედს = სულიწმინდას მოუხმობს. აქაც, როგორც მთელ მის შემოქმედებაში, წუთისოფლისგან დაღწევის გზა და გამოსავალი რელიგიურობაში, საღვთო სიბრძნეში ძვეს, საითკენაც თეიმურაზს თვალი მუდმივად უჭირავს.

როგორც ცნობილია, თეიმურაზ მეფემ ცხოვრების საკმაოდ დიდი ნაწილი სპარსეთში გაატარა, ფაქტობრივად, შაჰის კარზე გაიწაფა, სადაც ყოველთვის ცდილობდნენ თეიმურაზი გადაერჯულებინათ და მასში ქართველობა, ეროვნულობა გაენადგურებინათ, მაგრამ მტერმა ეს ვერ შეძლო.

---

² იხ. დ. ბეთხოშვილი, სიკვდილ-სიცოცხლის პრობლემა ძველ ქართულ მწერლობაში (იაკობ ხუცესის „წმიდა შუშანიკის წამება“, თეიმურაზ პირველის „წამება ქეთევან დედოფლისა“), ტ. I, თბ., 2010; ტ. II, თბ., 2012.

ამიტომაც თეიმურაზის მთელი ცხოვრება – პირადი თუ სახელმწიფოებრივი, რასაც მისი პიროვნებისაგან გამიჯნულად ვერ წარმოვიდგენთ, ჯოჯოხეთად იყო ქცეული: წამებით დაუხოცეს შვილები და დედა, და, მახლობლები, აუოხრეს სამშობლო, რამდენჯერმე წაართვეს ტახტი, თვითონ დატყვევებულიც იქნა, ბოლოს, სიბერის ჟამს, 74 წლის ასაკში, როდესაც ეახლა შაჰს, დაატყვევეს, სარწმუნოების გამოცვლა მოსთხოვეს, მაგრამ თეიმურაზმა ბერის სამოსელი ჩოხა ჩაიცვა, ქრისტიანული სამოსლით შეიმოსა, რათა მტრისათვის კიდევ უფრო შთამბეჭდავად განეცხადებინა საკუთარი მისია და ღვაწლი, რის გამოც შეურაცხვეს, ასტარაბადის ციხეში გამოკეტეს, სადაც სვეგამწარებული, სიცოცხლედაკლებული და სიცოცხლემოსწრაფებული გარდაიცვალა.

მეფე-პოეტმა სწორედ ეს შემზარავი საკუთარი ხვედრი გრძნობიერად, მთელი სიღრმით და ტრაგიკული ელფერით გადმოსცა სამღურავით, რომელიც ზემოთ დაეიმოწმეთ: „რად, სოფელო, სხვა არ დასწვი ჩემებრ, მე მქენ დასადაგე?!...“ („შედარება გაზაფხულისა და შემოდგომისა“, სტრ. 85, 1).

თეიმურაზ პირველი წყველა-კრულვას (წყველა ბიბლიაშიც დასტურდება) უგზავნის დაუდგრომელ, დაუნდობელ, ცბიერსა და მაცდურ წუთისოფელს, ფილოსოფიური ხედვით გადმოსცემს ადამიანის უნუგემო ხვედრს ამ სოფელში, ხვედრს, საიდანაც გამოსავალი, იმედი მხოლოდ ღმერთის ძიებაშია: „გასინჯეთ საქმე სოფლისა, ნეტარ ვის გასთავებია? / ვის ჰქონდა მუდამ სრა-ტახტი, მოშლია მას თავებია, / ვინ რომ დაიპყრა ქვეყანა, დღე მასცა ასთავებია, / სულს, მოშორდი სოფელსა, მუდამ მას რად დაებია?!“ („სოფლის სამღურავი“, სტრ. 12, 1-4).

წუთისოფლის მთელმა უკუღმართობამ თითქოს მეფე თეიმურაზის თავზე მოიყარა თავი: „სოფელმან და ჟამმან კრულმან ლხინი ჩემი განაქარვა“ (მაჯამა „ეშურების ბაგე ვარდი“, სტრ. 6,1), „ლხინის სანაცვლოდ სოფელმან, სულ მატირა და მაზარა“ (მაჯამა „ეშურების ბაგე ვარდი“, სტრ. 16,2). მძიმე მდგომარეობის გამო იგი თითქოს სულ ცრემლს ღვრის, ცრემლი ხომ ცოდვათა შეგრძნების, მონანიების სიმბოლოა³.

---

³ იხ. დ. ბეთხოშვილი, სინანულის არსის საკითხისათვის თეიმურაზ პირველის „ქეთევანთანში“, წიგნში: სიკვდილ-სიცოცხლის პრობლემა ძველ ქართულ მწერლობაში (იაკობ ხუცესის „წმიდა შუმანიკის წამება“),

ამდენი გასაჭირის მნახველ პოეტს თითქოს მოსძულებია ამქვეყნად ყოფნა: „მე დამემტერა სოფელი, მტერთანა ყოფა მეყოფა, / ჩემკენ არ ბრუნავს საწუთრო, მისთვის მომძულდა მე ყოფა...“ (მაჯამა „მზე უნათლე ჰქმენ“, სტრ. 4, 1-2).

საერთოდ სევდა-ნაღველი, გასაჭირი, სოფლის მდურვის მოტივი თეიმურაზ პირველის შემოქმედების თანამდევნი და არსებითი მხარეებია. ვერ ვიტყვით, რომ მომავლის იმედი გადაწურულია, პირიქით, იმედიათაა მომავლითაა გადაწყვეტილი ყველა საკითხი, რაც რელიგიური მსოფლმხედველობით არის ნასაზრდოები, გადაჭრილი და მოგვარებული. გამოსავლის ძიებისას თეიმურაზი აგრეთვე მწარედ იტყვის: „ვის სიცოცხლე მწარე ჰქონდეს, – სიკვდილი თქვა შოთამ ტკბილად“ („შედარება გაზაფხულისა და შემოდგომისა“, სტრ. 90,1). ე. ი. გამოსავალი მარადიული სამყოფელია. ავტორი ნატრობს კიდევ: „ნეტამც ვინმე სიკვდილს მიძცა და არ დამაზარა“ (მაჯამა „ეშურების ბაგე ვარდი“, სტრ. 6,1). კიდევ: ოლონდ „მოგკედე, – მიწაც აღარ მინდა, ჩემზედ მხეცნი მოაწივეო“ („შედარება“, სტრ. 86,3), – ამბობს თეიმურაზი.

როგორც კ. კეკელიძე წერს, „ეს სიტყვაა, სიკვდილი ჯერჯერობით თავისით არ მოდის, ძალად ხომ ღრმად მორწმუნე ქრისტიანი თავს ვერ მოიკლავს! ამას გრძნობს პოეტი და სხვა გზებს ეძებს არასასიამოვნო წუთისოფლიდან გამოსასვლელად. მისთვის არის კიდევ გზა ასკეტური განშორებისა ამ წუთისოფლისაგან, ამ გზისკენაც მოუწოდებს პოეტი: „შენ, ცოდვილო სულო ჩემო, სიკვდილს რად არ მოელოდი?“ („სოფლის სამდურავი“, სტრ. 9,1); „სულო მოშორდი სოფელსა, მუდამ მას რად დაებია?!“ („სოფლის სამდურავი“, სტრ. 12,4). ის, პოეტი, მართლაც, „მოშორდა“ მას, განუდგა სოფელს, როდესაც ჩოხითა და მაზარით შეიმოსა და ბერად აღიკვეცა...“ (კეკელიძე, 1952: 458).

ჩვენი მხრიდან აღვნიშნავთ, რომ მისი სოფლისაგან განდგომა ცხოვრებისაგან განდგომად არ ჩაითვლება, ამით მეფე-პოეტი ცდილობს ღვთაებრივ საწყისს მეტი გასაქანი მისცეს, დაუღალავი მსახურება გამოხატოს მისადმი და მეტად დაამკვიდროს საკუთარ სულიერ სამყაროში, რაზეც მეტყვე-

---

თეიმურაზ პირველის „წამება ქეთევან დედოფლისა“), ტ. II, თბ., 2012, გვ. 124-136; ცრემლის სახე-სიმბოლო თეიმურაზ პირველის „ქეთევანიანში“, დასახ. წიგნში, 2012, გვ. 26-33.

ლებს, როგორც ზემოთაც აღვნიშნეთ, მეფე-პოეტის მიერ ბერის ჩოხის – ქრისტიანული საღვთო სამოსლით შემოსვა, რითაც მკვეთრად დაადასტურა, ჯერ ერთი, ის, რომ მტერს დაუმტკიცა სარწმუნოების ურყევლობა: „ქრისტეს მონა ვარ, მითა მძულს მეჩიტი, მინარანი და“ („შამიფარვანიანი“, სტრ. 11, 4) და მეორეც, რაც მთავარია, გაამყარა ის შეხედულება და სიბრძნე, რომ სულიერი, საღვთო გზა მიიყვანდა სასურველ ადგილამდე. აშკარაა, რომ სულიერ ცხოვრებასა და სასულიერო ხასიათის ნაწარმოებების დაწერაში პოეტი დიდ შეგებას ჰპოვებს. მისი შემოქმედება ხომ ძირითადად ამ ნიშნის მატარებელია: „წამება ქეთევან დედოფლისა“, „სოფლის სამღურავი“, „შვილთა კრებათათვის“, „მაჯამა“, „ქება სამებისა“ და სხვა.

აქვე ისიც უნდა შევნიშნოთ, რომ მეფე-პოეტი წუთისოფლისაგან სრული განშორების მომხრე არ არის, პირიქით, გვეუბნება: „ყველა სწუნობდა სოფელსა, არ გასაზრახოდ, – გულითა, / არ ვიტყვი: სრულად გაუშვიოთ, ნუ გიყვარსთ – სულწასულითა“ („შედარება“, სტრ. 91, 3-4). კიდევ: „მაგას არ ვიტყვი, არ გვინდეს სოფლისა ნივთიარები, / ესრეთ ვიხმართო კეთილად, ბოლოდ არ გასამწარები, / ...მუნ არ დაგვეხმას კარები“ („შედარება“, სტრ. 105, 1-2, 4). სიკეთე და წმინდად ცხოვრებაა აუცილებელი სამოთხის კარის შესაღებად, რასაც ადასტურებს „ქეთევანიანის“ სტროფიც (45, 1-4). სოფლის კეთილად მოხმარება სიკეთით და ღვთის გზაზე სღვით ცხოვრებაა, რასაც კიდევ ერთხელ შეგვახსენებს და გვასწავლის თეიმურაზ პირველის შემოქმედება.

მეფე-პოეტი თეიმურაზ პირველი თავის სევდას, წუთისოფლის მღურვას მხატვრულ სიტყვაში აქცევს, მის ქსოვილში ატევს და განფენს მთლიანად, რათა შეიმსუბუქოს მდგომარეობა და გაძლოს ამ წუთისოფელში: „მე გასაძლებლად დავწერე, ხან ისი, ხან ეს რამეო, / გული ამახედ დავაპყარ, ბევრი დღე დავაღამეო, / სრულად ფიქრშიგან ჯდომითა გული არ შევიღამეო, / ჩარხი უკუღმა დაბრუნდა, ბედი დამტერდა, ვა, მეო!“ („შამიფარვანიანი“, სტრ. 13, 1-4).

როგორც ვხედავთ, გასაძლებლად, „სევდის გასათხელებლად“ („ცოტა რამ უკუვიყარე, სევდა ვქენ განათხელები“, – წერს ავტორი („შამიფარვანიანი“, სტრ. 15,4), - წერდა ლექსებს, განსაკუთრებით რელიგიური სულისკვეთების მომცველს, რადგან სევდა-მწუხარება, ტკივილი, გაუსაძლისი

მდგომარეობა ადამიანის თვალს უთუოდ რელიგიისაკენ მიახედებს. ასეა მეფე-პოეტის სულიერ სამყაროშიც. მის შემოქმედებაში ვერ ვიპოვით ისეთ ნაწარმოებს, სადაც არ იყოს ხსენება განსაკუთრებით ღმერთის, სამების, რომელსაც უძღვნის ნაწარმოებს „ქება სამებისა“, სულიწმიდის, ღვთისმშობლის და სხვ. ავტორი იყენებს აგრეთვე ბიბლიურ სიუჟეტებს, ხშირად მიმართავს სულს და საუბრობს მასზე, რომელსაც ცოდვები ამძიმებს და მუდმივად ამ ცოდვების ტვირთისაგან გათავისუფლების გზების მოძიებაში იმყოფება, რადგან, წინააღმდეგ შემთხვევაში შეიძლება სული დაზიანდეს: „ვაიმე, ცუდის ლაყბითა თუ სული დავაზიანო“ („ვარდულებულიანი“, სტრ. 95, 4);

სულზე ზრუნვა ჩანს თეიმურაზ პირველის შემდეგ სიტყვებში: „მიჯობდა, თუ სულისათვის სინანული დამეწესა“ („სოფლის სამღურავი“, სტრ. 5, 3); „ჩემს ცოდვას ვითღა შეინდობ, ცრემლიც რომ შევქმნა მე ღარად“ („სოფლის სამღურავი“, სტრ. 6, 1); „სულო... / გიჯობდა ეკლესიისა კარნი ნიადაგ მოგეცა, / ცრემლითა მოლი მოგერწყო, ტანს მუდამ ძაძა მოგეცა“ („სოფლის სამღურავი“, სტრ. 7, 1, 3-4); „შენ, ცოდვილო სულო ჩემო, სიკვდილს რად არ მოელოდი? / ჯოჯოხეთში ქვა დაგკრიბონ, არ დაგრიდონ, მოელოდი“ („სოფლის სამღურავი“, სტრ. 9, 1-2).

სოფლისაგან შეშოთებული მეფე-პოეტი წერს: „შემაშოო სოფლის ზრუნვამა, ვამე, რაღა ვჰყო აწა მე?! / – განაგდე შეგბა სოფლისა, თავი ღვთისათვის აწამე! / უფალსა შენსა ჰმსახურე, გულითა მასცა აწ ამე, – / მიგელის მძაფრი სასჯელი, მაშინ რაღა ვჰყო, აწ ა მე!“ („სოფლის სამღურავი“, სტრ. 10, 1-4).

მეფე-პოეტს „იქ“ მოსალოდნელი მძიმე სასჯელისა ეშინია, რადგან ამ წუთისოფლის ცოდვებისგან არის დამძიმებული და საღვთო წიგნებში საკმაოდ ღრმად ჩახედულ და განსწავლულ თეიმურაზ პირველს გათავისებული აქვს საღვთო სიბრძნე და ამ გაცნობიერებიდან მომდინარეა, რომ სხვაგვარად იაზრებს, ითავისებს და განსჯის ორივე ხვედრის სიმწარე-სიტკბოებას და ავტორი გოდებს ამის გამო. „მისი იერემიადა, ამ შემთხვევაში უცილობლად გადაჭარბებული, ეკლესიის ამბიონიდან მოქადაგე მამხილებელ სასულიერო პირს უფრო შეშვენის“ (კეკელიძე, 1952: 457).

წუთისოფლისგან გატანჯული თეიმურაზ პირველი უკვდავებას, ნათლით შემოსვას და განკითხვას მეორედ მოსვლის ჟამს დაუსაბამო უფლისაგან ელოდება და მისით სულდგმულობს. უფალმა იტვირთა ადამიანის ხორციელი ბუნების ცოდვები, ეწამა და ადამიანის მოკვდავ ბუნებას ღვთაებრიობა და სულდგმულობა მიანიჭა: „იგ პირველ და უსაბამო განგებით დასაბამობდი, / ჩვენ უკვდავება შეგგმოსე, შენ ჩვენის ხორციით გვამობდი, / ქვე კაცად იხილვებოდი, ზე ნათლად... და უღამობდი, ოდეს მოხვიდე განკითხვად, ჩემთვის ნუ შემირისხანობდი“ („ლეილმაჯუნიანი“, სტრ. 251, 1-4).

მეფე-პოეტის შემოქმედების ყოველ სიტყვაში სათქმელი თითქოს ვერ ეტევა, სცდება მის ფარგლებს და სხვა შრეებში შეღწევას და მოქცევას ლამობს, რათა უფრო მეტად გამოჩნდეს ნაფიქრ-ნააზრევის და ნაგულისხმევის ძალა, რომლის გამომზეურება ჩვეულებრივ, უბრალო სიტყვას არ ძალუძს, მხოლოდ ლოგოსის, ღვთის სიტყვის ძალით აღვსებული მხატვრული სიტყვითაა შესაძლებელი, რომელსაც ასე დიდი ტევადობით იყენებს თეიმურაზ პირველი და მისითაა გაჯერებული მთელი მისი შემოქმედება.

ლიტერატურა:

ახალი აღთქუმა, 1963 – ახალი აღთქუმა, საკათალიკოსო საბჭოს გამოცემა, თბ., 1963.

მცხეთური ხელნაწერი, 1981 – მცხეთური ხელნაწერი (მოსეს ხუთწიგნეული, ისო ნავე, მსაჯულთა, რუთი), ტექსტი გამოსაცემად მოამზადა და გამოკვლევა დაურთო ელ. დონანაშვილმა, თბ., 1981.

თეიმურაზ პირველი, 1934 – თეიმურაზ პირველი, თხზულებათა სრული კრებული აღ. ბარამიძისა და გ. ჯაკობიას რედაქციით., თბ., 1934.

შოთა რუსთველი, 1966 – შოთა რუსთველი, „ვეფხისტყაოსანი“, აკ. შანიძისა და აღ. ბარამიძის რედაქციით, თბ., 1966.

წმ. გრიგოლ ნოსელი, 2006 – წმ. გრიგოლ ნოსელი, „სწავლად ლოცვისად და თარგმანებად მამარ ჩუენოდსად“, ძველი ქართული თარგმანის ტექსტი გამოსაცემად მოამზადა და გამოკვლევა დაურთო ეკატერინე ქირიამ, თბ., 2006.

ორბელიანი, 1993 – სულხან-საბა ორბელიანი, „ლექსიკონი ქართული“, ტ. II, ავტოგრაფული ნუსხების მიხედვით მოამზადა,

გამოკვლევა და განმარტებათა ლექსიკის საძიებელი დაურთო ილია აბულაძემ, თბ., 1993.

ბასილი კესარიელი, 1983 – ბასილი კესარიელის „სწავლათა“ ევთჳმე ათონელისეული თარგმანი, გამოსაცემად მოამზადა, გამოკვლევა და ლექსიკის საძიებელი დაურთო ციალა ქურციკიძემ, თბ., 1983.

გუგუშვილი, 1990 – გუგუშვილი მ., წერილები ლიტერატურაზე, თბ., 1990.

გურამიშვილი, 1955 – გურამიშვილი დავით, თხზულებათა სრული კრებული „დავითიანი“, თბ., 1955.

კეკელიძე, 1952 – კეკელიძე კ., ძველი ქართული მწერლობის ისტორია, ტ. II, თბ., 1952.

მამათა სწავლანი, 1955 – მამათა სწავლანი, X და XI საუკუნეთა ხელნაწერების მიხედვით გამოსცა ილ. აბულაძემ, აკ. შანიძის რედაქციით, თბ., 1955.

რუხაძე, 2001-2003 – რუხაძე ლ., სიკვდილით დასჯის სცენათა წარმოდგენა ძველ ქართულ მწერლობაში (V-XVIII სს.), ხელნაწერი ნაშრომი, თბ., 2001-2003.

ქართული ოთხთავის ორი ბოლო რედაქცია, რედ. ივ. იმნაიშვილი, თბ., 1979.

“SOFLIS SAMDURAVI” WITH TEIMURAZ THE FIRST

Summary

In King-poets' and other writers' of Renaissance epoch writings we can see personal grief that is discussed in close connection with the world's -----

It requires philosophical and religious discussions because it shows the world's and the next world's or the eternal world's unity (religious discusses the problem of life and death exactly so). In their writings the world's life is a minute, it is transient and the belief is directed to the second world.

The pain of the world and suffering caused with it is deeply shown in Teimuraz I writings.

To his mind the relief can be found only in “the next world” though it can be softened in this world too with the help of the Bible.

In Teimuraz I writing the only way to avoid of the world is religion. We can hardly see his writings where he doesn't speak about the God, the Trinity, the heaven, the Virgin and so on. The King-poet often speaks about the soul, sins, regrets. His whole writing is religious.